

Borges și „Teatrul universal”

După cum se știe, una din ideile fundamentale și cu mare circulație în lumea spectacolului „modernist”¹⁾ o constituie teoria (și practica) „teatrului universal”.²⁾ Contestând legile, valorile și tradițiile teatrului obișnuit, „teatrul universal” afirmă că :

a) spre deosebire de teatrul obișnuit (și — deci — desuet), care se întemeiază pe dramaturgie, „teatrul universal” nu mai are nevoie, pentru a se exprima, de text, intrucit orice gest sau vorbă posedă semnificație estetică ;

b) spre deosebire de teatrul obișnuit (și — deci — desuet), care trăiește în anumite cadre (sală, scenă, amfiteatru, cafenea, grădina, castel etc.), „teatrul universal” n-are nevoie pentru a se exprima de nimic ;

c) spre deosebire de teatrul obișnuit (și — deci — desuet), care se bazează pe talentul actoricesc, „teatrul universal” n-are nevoie pentru a se exprima de actori, intrucit orice ne-actor, fără excepție, poate fi actor.

Personal, nu m-am întrebat de unde au izvorit teoriile susamintite (deoarece cred că știu)³⁾ ; alți cercetători însă — nemulțumiți de a cunoaște originile generale ale fenomenului — au căutat amănunte și particularizări : cine, când, unde, cum ? Astfel, J. L. Borges, care în cartea sa „Cronicele lui Bustos Domecq”, scrisă în colaborare cu A. Bioy Casares, a întreprins o analiză exhaustivă a modernismelor (contemporane), formulează concluzia⁴⁾ că cel dintâi actor de „teatrul universal” ar fi un anume elvețian, actor și impresar, Maximilien Longuet. Aflind cu totul întâmplător⁵⁾, în anul 1932, de principiile lui Bluntschli (inovator artistic necunoscut, mort în 1925, într-o joi, la ora 22) Longuet, spune Borges, «a înțeles întreaga lor valoare. Tindărul acesta care obținuse bursa Bretzel, atât de greu de obținut, pentru a studia șahul în Bolivia, a ars, precum Herman Cortes, piesele și tabla și, fără a mai trece măcar Rubiconul tradițional care desparte Lausanne de Ouchy, se lansă cu trup și suflet întru aplicarea principiilor încredințate paternității de Bluntschli. El adună, în odaia din spatele brutăriei sale, un grup ales cu grijă și destul de restrâns de „iluminați”, care nu numai că deveniseră executorii testamentari ai ceea ce numim astăzi „mesajul bluntschlian” dar porniră să-l pună în practică... Această echipă îndrăzneată care, fără îndoială, înscrisese pe stindardul său, în chip de lozincă : „Să curcimeri strada !”⁶⁾ înfruntă pe dată și fără

șovăiri riscurile pe care le implica nepăsarea publică. Evitând, pentru a nu se înjosi, propaganda sau afișele pe ziduri, ea (echipa) se îndreaptă cu pas hotărât (erau o sulă de oameni) spre strada „Beau Séjour”. Bineînțeles, oamenii n-au pornit cu toții buluc, din brutăria sus amintită : unul venea liniștit dinspre sud, altul din Nord-Vest, cutare pe bicicletă, alțiva în tramvai, alțiva, în sfârșit, ducându-și în mină pantofii pingeliși. Nimeni nu bănuia nimic. Orașul se uita la ei ca la niște trecători oarecare. Conspiratorii, stăpâniți de-o disciplină exemplară, nu se salutau între ei și nici măcar nu-și făceau cu ochiul. X se plimbă pe străzi. Y intră în birouri și prăvălii. Z puse o scrisoare la cutie. Charles sau Charlotte cumpără niște tutun și porni să fumeze. Legenda zice că Longuet rămăsese acasă, rozindu-și nervos unghiile și așteptând telefonul care urma să-l încunoștiințeze, în sfârșit, despre rezultatul întreprinderii : succesul de stimă sau eșecul total. Cititorul cunoaște rezultatul. Longuet dăduse o lovitură mortală teatrului cu recuzită și tirade : noul teatru se născuse...”

Unii cunosători intr-ale scenei contemporane afirmă că povestirea borgesiană reflectă (în esență, firește) nașterea și realitatea „teatrului universal”.

Alții, dimpotrivă, susțin (chiar cu indignare) că paginile lui Borges și Casares constituie asemeni celorlalte texte din cartea despre care vorbim, o parodie a „modernismului” artistic de tipul T.V. (teatrul universal).

După părerea mea, ambele puncte de vedere sînt deopotrivă de întemeiate : parodia realității în discuție oglindește cu fidelitate realitatea parodiei.

NOTE

1) Noțiune care nu trebuie confundată în nici un chip cu aceea de „modern”.

2) Denumirea aparține lui J. L. Borges. Dar fenomenul e cunoscut și sub alte denumiri.

3) În general.

4) Poate discutabilă.

5) Din ziarul „Le petit Vaudois”.

6) În franceză, gagnons la rue posedă încă un înțeles nu mai puțin semnificativ.